

УДК 353.2

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ**Муромець Н.Є., Соколовська О.О.**Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Досліджено сучасні теоретико-методологічні основи стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів. Визначено ознаки та принципи планування регіонального розвитку в українській та європейській практиці. Розглянуто досвід у сфері стратегічного планування зарубіжних країн. Визначено сучасні пріоритети стратегічного регіонального розвитку.

Ключові слова: стратегічне планування, регіон, кластер, інноваційний розвиток, соціально-економічний розвиток.

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку визначають, що кожна країна має певні перспективи для подальшого розвитку національної економіки. Для їх досягнення формуються стратегії соціально-економічного розвитку, в яких визначаються цілі та методи їх досягнення. При розробленні державних стратегій приймають участь політичні діячі, провідні економісти, громадські діячі, при цьому доволі часто створюються спеціальні науково-дослідні установи.

Незважаючи на значущість проведених досліджень провідними науковцями, актуальним залишається питання подальшого розвитку теоретико-методологічної основи планування розвитку регіонів, а саме застосування зарубіжного досвіду при розробці майбутніх стратегій соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань формування стратегії розвитку займалися такі відомі дослідники як А. Чандлер, І. Ансофф, М. Портер, Г. Мінцберг. Серед вітчизняних дослідників, які займаються питаннями стратегічного планування, присвячені роботи Е. М. Лібанової, В. Г. Барицької, Р. Р. Білик, Н. П. Ситникова, В. М. Геєць, Я. Жаліло.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення української практики стратегічного планування розвитку регіонів з елементами європейської практики стратегічного планування.

Виклад основного матеріалу. Сучасні світові економічні процеси надають розуміння про структурні перетворення в провідних економіках світу. Для досягнення провідних конкурентних позицій на світовому ринку регіони долучаються до пошуку нових стратегічних векторів розвитку. Стратегічне планування у даному випадку виступає формою державного управління, за якого, в умовах невизначеності зовнішнього середовища, побудована відповідна система ефективного ресурсовикористання, що дозволяє досягти конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках та усунути наявні слабкі сторони розвитку.

Загалом, стратегічне планування – це процес визначення цілей розвитку, формування завдань та показників соціального та економічного розвитку суспільства, разом з тим, розробка механізмів реалізації цих цілей та встановлення відповідальності органів виконавчої влади у досягненні цих цілей. Результатом даного процесу є стратегія розвитку, яка розробляється на пері-

од від 5 до 10 років та є адаптивною до змін зовнішнього середовища. При розробленні стратегії визначаються конкурентні переваги, слабкі сторони, можливості та загрози розвитку регіону, на основі яких опрацьовуються декілька варіантів сценаріїв соціально-економічного розвитку.

Території є різними за своїм розташуванням, природними, кліматичними та іншими характеристиками, що зумовлює необхідність їх поділу на певні частини – регіони. Різні законодавчі підходи щодо визначення поняття регіон надаються у табл. 1.

Поділ територій на регіони робиться з різних причин та здійснюється відповідно до цілей дослідження чи практичної діяльності. Основними є управлінські цілі, а саме – управління регіональним розвитком, під чим розуміють сукупність методів, форм, принципів та засоби впливу на соціально-економічні процеси регіону.

В європейських країнах наявність документу, в якому визначені всі пріоритети та цілі розвитку територій на довгостроковий період, закріплено на законодавчому рівні та є базовим документом для координації діяльності між різними рівнями влади та для прийняття рішень з розподілу фінансових ресурсів.

Кожна країна має свої пріоритети соціально-економічного розвитку, що враховують як сформовану внутрішню і зовнішню ситуацію, так і менталітет нації, наявний потенціал, національні інститути і процедури. Існуючі в країні соціальні, економічні, екологічні та інші пріоритети повинні бути інтегровані в національну стратегію соціально-економічного розвитку, а сприяння партнерів з розвитку має враховувати ці пріоритети.

При визначенні стратегічних пріоритетів в рамках національної стратегії соціально-економічного розвитку зазвичай виділяється генеральна мета. Як тільки визначена генеральна мета стратегії, можна вибрати стратегічні пріоритети та загальні завдання. Наприклад, генеральна мета і пріоритети в стратегії «Європа 2020»: стратегія для «розумного», стійкого та інклюзивного зростання, де «розумне зростання» передбачає розвивати економіку, засновану на знаннях та інноваціях; стійке зростання – підтримувати більш ресурсоефективну, «зелену» і конкурентоспроможну економіку; інклюзивне зростання – стимулювати економіку з високою зайнятістю для соціальної і територіальної єдності [9].

В зарубіжних країнах простежується узгодження стратегічних планів різних суб'єктів

Визначення поняття «регіон»

Джерело	Сутність визначення
Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень «ЄвроРегіо Україна» [7]	Регіон – (франц. region, від лат. region – область, район) – територія, яка відрізняється від інших територій за рядом ознак і характеризується певною цілісністю та взаємопов'язаністю її складових елементів. Регіони виділяються з території відповідно до певних цілей і завдань, найголовнішою з яких є управління розвитком регіону. Регіони можуть бути будь-якого розміру – від міста (або району у великому місті) до величезних регіонів всередині континенту.
Європейський парламент [10]	Регіон – це територіальна цілісність, яка розглядається з географічної точки зору, або чітко окреслена територіальна організація, де населення має специфічну ідентичність, яка направлена на стимулювання та розвиток культурної, економічної та соціальної сфери.
Асоціація європейських регіонів [8]	Регіон – це територіальне утворення, встановлене, згідно з законодавством, на рівні, який є безпосередньо нижчим після державного і наділене правом політичного самоврядування. Регіон визнається національною конституцією або законодавством, яке гарантує його автономію, самобутність, владні повноваження та організаційну структуру.
Конституція України (ст. 132-133) [3]	Частина території, яка характеризується збалансованістю і соціально-економічним розвитком регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.
Закон України «Про засади державної регіональної політики» (2015), Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» (2005) [1, 2]	Регіон – автономні республіки, області України та міста зі спеціальним статусом

і ієрархічних рівнів: центральних, регіональних та муніципальних; національних і міжнародних; державних і корпоративних і т. д. Багатомірне узгодження інтересів повинно здійснюватися як при розробці стратегії соціально-економічного розвитку країни, так і при її виконанні. Так, для реалізації положень стратегії «Європа 2020» Європейський Союз визначив сім ключових ініціатив (програм) за такими напрямками, як [9, 11]: інноваційна політика, підтримка молоді, цифрові технології, ресурсоефективність, промислова політика в умовах глобалізації, зайнятість і ринок праці, протидія бідності. Кожна країна – член ЄС готує свою програму для досягнення цілей, визначених у стратегії «Європа 2020». Для кожної країни на основі Номенклатури територіальних одиниць NUTS визначаються цільові індикатори, за якими ведеться регулярний моніторинг і звітність.

В сучасному світі інформаційні трансформації відбуваються чи не щодня, що зумовлює модернізацію регіонів. У сучасних умовах Україна обрала вектор інтеграції до Європейського Союзу, який виступає одним з провідних генераторів програм регіонального розвитку, тому актуальним є врахування саме цього досвіду при розробці сучасних стратегій регіонального розвитку. Глобалізаційні процеси спонукають певні країни та регіони до співпраці, та ділитися власним досвідом регіонального розвитку.

В українській практиці для формування лідерських позицій за рівнем соціально-економічного розвитку на законодавчому рівні необхідно провести ряд організаційно-управлінських та структурних змін. Це необхідно для застосування на базі регіону кластерної моделі управління регіональним розвитком.

Формування кластерів є незмінною практикою серед представників малого та середнього бізнесу в Європі. Головним завданням керівника кластеру є побудова ефективної моделі співпраці, представників малого та середнього бізнесу, представників науки та освіти, а також представ-

ників влади. Не зважаючи на те, що кластерний підхід розвитку має довготривалий характер, світова практика показує, що це один з найбільш ефективних методів залучення необхідних економічних ресурсів для розвитку регіону.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що створення кластерів сприяє розвитку інфраструктури та інновацій, що у свою чергу забезпечує збільшення кількості робочих місць. Компаніям-учасникам в кластеру значно легше знаходити партнерів, у тому числі на спеціалізованих конференціях, де представляються функціонуючі кластери їх представниками.

Кластерна модель, яка є важливим фактором формування економічного розвитку, вже застосовується в українській практиці, але ще не набувала популярності. Найпоширенішими сферами, у яких було сформовано кластери в Україні, є аграрна (Хмельницька, Закарпатська, Харківська та інші області), інформаційних технологій (Львів, Харків, Миколаїв та Черкаси) та туризму (Київська, Сумська, Львівська та Одеська області) [6].

Кластер являє собою неформальну інтеграцію підприємств, які поєднані між собою за технологічною та економічною ознакою, та територіальною близькістю. Кластери формуються на базі наявної в регіоні виробничої та ресурсної бази, інфраструктури, науково-дослідних інститутів та ВНЗ, які взаємодоповнюють один одного. Застосування кластерної моделі характерно для інноваційних регіонів, які є поєднанням економічної, соціальної та інвестиційних політик, що є важливим фактором розвитку регіону.

Разом з тим, починають розвиватись теорії інноваційного розвитку, яка передбачає досягнення конкурентоздатності регіону шляхом створення інноваційної інфраструктури. Вагомою умовою даної теорії є налагодження ефективної системи співробітництва та значні державні інвестиції.

Світова практика регіонального розвитку доводить, що найбільш ефективним способом до-

сягнення конкурентних переваг є створення на базі регіону саме інноваційного центру. Тому створення саме такого інноваційного середовища є основою вдосконалення регіональної політики.

Дослідження та розробка теорій саме інноваційного розвитку територій було викликане відставанням у середині ХХ ст. країн-ЄС від їх лідерів США, Японії та Кореї. Застосування стратегії інноваційного розвитку надало їм можливість стати гідними конкурентами на міжнародному ринку інновацій. Сучасні дослідники стверджують, що між рівнем інноваційного розвитку та добробутом існує прямо пропорційний зв'язок. Розробка конкурентоспроможної економіки спирається не лише на інновації у вигляді технологій, а й на розроблення організаційно-управлінських інновацій. На даному етапі розвитку країни ЄС створюють єдине науково-технологічне простору, збільшують фінансування науково-дослідних робіт, створення нових механізмів горизонтальної та вертикальної координації [5]. Досягнення цієї мети можливе за рахунок стимулювання інвестицій, шляхом формування ефективної інноваційної стратегії розвитку, що поєднує у собі організаційно-управлінські, економічні та інвестиційні механізми.

Сучасний перехід до нових технологій та нових організаційно-управлінських моделей спричиняє зміни в сфері зайнятості. Щороку ринок зайнятості зазнає певних трансформацій, набуваючи нових форм та видів, що потребує відповідного державного регулювання. Політика органів державної влади має бути спрямована не лише на подолання негативних тенденцій, а й створенню нових робочих місць, а саме в сфері інновацій.

Світові глобалізаційні процеси стимулюють розвиток інноваційних видів зайнятості, чому сприяють розвиток соціально-економічних, демографічних та науково-технічних чинників. Досліджуючи досвід ЄС в сфері інноваційної політики, можна зазначити, що вона діє згідно Лісабонської стратегії розвитку «Європа 2020», яка базується на засадах використання потенціалу людини для забезпечення ефективного розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Визначені пріоритети є основою для створення інноваційного потенціалу регіону у вигляді висококваліфікованого населення в регіоні та формування соціально-економічних умов для забезпечення сталого розвитку суспільства. Правильним є твердження В. М. Гейця та В. П. Семиноженка, що праця пов'язана з інноваціями є ознакою становлення постіндустріального суспільства, згідно якого традиційна форма праця замінюється знаннями. Згідно даної концепції розвитку, трудова діяльність замінюється творчою складовою, а завданнями організації є накопичення розумового капіталу, нагромадження знань та передача інформації [4].

Висновки і пропозиції. Дослідження сучасних реалій стратегічного планування соціально-економічного розвитку та вивчення закордонного досвіду дає можливість визначити наступні стратегічні пріоритети.

1. Під стратегією розвитку слід розуміти сукупність дій органів державної влади, які поєднуються зі стилями управління, механізмами комунікації та передачі інформації, а також системою прийняття рішень, сприяють досягненню поставлених цілей. Державна стратегія розвитку є вектором, при розробці стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

2. Для формування лідерських позицій за рівнем соціально-економічного розвитку на базі регіонів України необхідно провести ряд організаційно-управлінських та структурних змін, а саме застосування кластерної моделі управління регіональним розвитком. Світова практика регіонального розвитку доводить, що найбільш ефективним способом досягнення конкурентних переваг є створення на базі регіонів інноваційного центру, розробки якого дозволять підвищити конкурентні позиції регіону як на національному, так і міжрегіональному рівнях.

3. Створення інноваційного кластеру в регіоні потребує створення відповідних висококваліфікованих кадрів на ринку. Перехід від традиційних видів праці до інноваційних потребує створення відповідної системи освіти системи, яка «випускатиме» кваліфікованих кадрів та включатиме механізм перепідготовки кадрів, для конкурентоздатності на ринку праці.

Список літератури:

1. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 р. № 156-19 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 р. № 2850-15 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-вр [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>.
4. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку (кол. моногр.) / за ред. Е.М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – К., 2016. – 328 с.
5. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект (колективна монографія) / за ред. Е.М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 356 с.
6. Розвиток регіонів України через кластери [Електронний ресурс] // Києво-Могилянська Бізнес Школа. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://kmb.s.ua/news/rozvitok-regioniv-ukrayini-cherez-klasteri>.
7. Словник з регіональної політики [Електронний ресурс] // Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень «ЄвроРегіо Україна». – Режим доступу: <http://www.eru.org.ua>.
8. Статут АЕР [Електронний ресурс] // Асоціація європейських регіонів. – Режим доступу: <https://aer.eu/aer-statute>.
9. Europe 2020. A strategy for smart sustainable and inclusive growth: [Electronic resource] // European Commission. – 2010. – Access Mode: https://ec.europa.eu/info/index_en.

10. European Parliament [Electronic resource] // Official website. – Access mode: <http://www.europarl.europa.eu/portal/en>.
11. Poland Case Study. Analysis of National Strategies for Sustainable Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iisd.org/pdf/2004/measure_sdsip_poland.pdf.

Муромец Н.Е., Соколовская О.А.

Харьковский торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ

Аннотация

Исследованы современные теоретико-методологические основы стратегического планирования социально-экономического развития регионов. Определены признаки и принципы планирования регионального развития в украинской и европейской практике. Рассмотрен опыт в сфере стратегического планирования зарубежных стран. Определены современные приоритеты стратегического регионального развития.

Ключевые слова: стратегическое планирование, регион, кластер, инновационное развитие, социально-экономическое развитие.

Muromets N.E., Sokolovska O.O.

Kharkiv Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics

STRATEGIC PRIORITIES OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

Summary

The modern theoretical and methodological foundations of strategic planning of social and economic development of regions are investigated. The signs and principles of regional development planning in Ukrainian and European practice are determined. The experience in the sphere of strategic planning of foreign countries is considered. The modern priorities of strategic regional development are determined.

Keywords: strategic planning, region, cluster, innovative development, social and economic development.